

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Александр Дюма

ГРАФ МОНТЕ-КРИСТО

ТОМ 3
(1845)

Переклад з французької
Ігоря Андрущенка

Перекладено за виданням:
Le comte de Monte-Cristo par Alexandre Dumas.
Publié par Dufour et Mulat. Paris, 1855.

Переклад з французької *Ігоря Андрущенка*
Ілюстрації *Поля Гаварні і Тоні Йоанно*

«Граф Монте-Крісто» Александра Дюма — один із улюблених романів багатьох поколінь читачів. Це розповідь про несправедливо засудженого й ув'язненого в замку Іф юнака Едмона Дантеса. Зумівши утекти з в'язниці й відшукавши скарб, він прагне справедливості та відплати... Що чекає на його кривдників? Чи принесе ця помста задоволення самому Дантесові? До уваги читачів третій том цього захоплюючого роману. Поділ на розділи та томи здійснено на основі прижиттєвого видання твору, такого ж принципу дотримуються і європейські видавці.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавця.*

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а,
м. Тернопіль, 46002, тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com
Збут: (0352) 43-00-46, (050) 338-45-20
Книга поштою: (0352) 51-97-97, (067) 350-18-70, (066) 727-17-62
mail@bohdan-books.com
м. Київ: (044) 296-89-56; (095) 808-32-79, nk-bogdan@ukr.net

LVI

АНДРЕА КАВАЛЬКАНТІ

Граф Монте-Крісто увійшов до вітальні, яку Батістен назвав блакитною; там на нього вже чекав стрункий юнак, досить витончено одягнений, котрого за півгодини до цього підвіз попід браму опрічного будинку

винайманий кабриолет.

Батістен легко впізнав його: це був саме той високий молодик із білявою чуприною, рудуватою борідкою, чорними очима та сліпучо білою шкірою, зовнішність якого Батістенові описав його пан. Тієї миті, коли граф увійшов до вітальні, молодик, недбало повернувшись на канапі, неухважно постукував по череву паличкою з золотою бурулькою.

Зауваживши Монте-Крісто, він схопився на ноги.

— Граф Монте-Крісто? — запитав він.

— Так, — відповів той, — і, гадаю, маю честь говорити з віконтом Андреа Кавальканті?

— З віконтом Андреа Кавальканті, — повторив юнак і невимушено вклонився.

— У вас має бути лист, в якому б вас мені рекомендували? — запитав Монте-Крісто.

— Я не згадав про нього через підпис, бо той здався мені досить дивним.

— Синдбад-мореплавець, еге ж?

— Саме. А що я зроду не чув про іншого Синдбада-мореплавця, крім того, з «Тисячі й однієї ночі»...

— Ну то й що, це один із його нащадків, мій приятель, багатир на всю губу, англієць, більше ніж оригінал, майже божевільний; справжнє його ім'я — лорд Вілмор.

— А, тепер зрозуміло, — мовив Андреа. — Тоді все залагодилося якнайкраще. Це той самий англієць, з яким я познайомився... в... атож, чудово... Графе, я до ваших послуг.

— Якщо те, що я маю честь чути від вас, — правда, — з посмішкою заперечив граф, — то, сподіваюся, ви будете такі люб'язні і трохи розкажете мені про себе та свою родину.

— Охоче, графе, — відказав юнак з легкістю, що свідчила про його добру пам'ять. — Я, як ви самі сказали, віконт Андреа Кавальканті, син майора Бартоломео Кавальканті, нащадок тих Кавальканті, що записані в золоту книгу Флоренції. Наша родина хай і досі вельми багата, бо ж у батька мого півмільйона річного доходу, але зазнала чимало лиха; мене й самого, років у п'ять чи шість, викрав невірник-гувернер, і цілих п'ятнадцять років я не бачив свого батька. Відколи я дійшов розумом, відколи я вільний і сам собі пан, я розшукую його, проте марно. І ось цей лист вашого друга Синдбада повідомляє мені, що він у Парижі і дозволяє мені звернутися до вас, щоб дізнатися про нього.

— Справді, все, що ви розповідаєте, надзвичайно цікаво, — сказав граф, дивлячись з похмурим задо-

воленням на невимушеного молодика, позначеного якоюсь красою провинного янгола. — Ви чудово зробили, що пристали на пораду мого друга Синдбада, бо ваш батько тут і шукає вас.

З тієї самої хвилини, відколи увійшов до вітальні, граф не зводив очей із юнака; він захоплювався упевненістю його погляду і твердістю голосу, але, зачувши такі природні слова, як: «Ваш батько тут і шукає вас», Андреа підскочив і вигукнув:

— Мій батько! Мій батько тут!

— Звісно, — відказав Монте-Крісто, — ваш батько майор Бартоломео Кавальканті.

Написаний на обличчі юнака жах одразу зник.

— Еге ж, правда, — сказав він, — майор Бартоломео Кавальканті. То ви кажете, графе, що він тут, дорогий мій батько?

— Так, пане. Докину від себе, що тільки-но з ним розмовляв, і все, що він мені розповів про свого улюбленого сина, давно втраченого, неабияк мене схвилювало, воістину його страждання, його побоювання, його надії могли б лягти в основу зворушливої поеми. І ось одного разу йому повідомили, що викрадачі його сина пропонують повернути хлопця або повідомити, де той перебуває, за чималеньку суму. Але ніщо не могло зупинити дбайливого батька; гроші ці він вислав на п'ємонтський кордон, і разом з ними паспорт з усіма візами, потрібними для Італії. Під той час ви були, якщо я не помиляюся, на півдні Франції?

— Так, графе, — відповідав з дещо збентеженим виглядом Андреа, — так, я був на півдні Франції.

— На вас у Ніцці мав чекати екіпаж?

— Саме так: з Ніцци він довів мене до Генуї; з Генуї — до Турина, з Турина — в Шамбері, з Шамбері — в Понт де Бовуазен, з Понта де Бовуазен — у Париж.

— Чудово! Він весь час сподівався зустріти вас дорогою, бо ж їхав тим ж таки шляхом, ось чому і для вас був намічений такий маршрут.

— Але, — зауважив Андреа, — якби мій дорогий батько мене і зустрів, я сумніваюся, що він би мене впізнав; я дещо змінився, відколи ми спустили один одного з уваги.

— Е, на те є голос крові! — кинув Монте-Крісто.

— Овва, справді, — відказав юнак, — про голос крові я і не подумав!

— Втім, одне хіба що турбує маркіза Кавальканти, — правив далі Монте-Крісто, — а саме: що ви робили, поки були з ним у розлуці? Як трактували вас ваші напасники? Чи ставилися до вас з тією повагою, якої вимагало ваше походження? Чи не потьмяніли, бува, внаслідок ваших моральних страждань, у сто разів важчих за страждання фізичні, здібності, якими так щедро вдарувала вас природа, і чи почуваетесь ви на силі знову підтримувати ту добру славу, на яку маєте право?

— Сподіваюся, пане, — розгублено пробурмотів юнак, — що жодне хибне донесення...

— Де там! Я почув про вас уперше від мого друга Вілмора, філантропа. Він сказав, що знайшов вас у скрутному становищі, не знаю якому; і я не розпитував — я не цікавий. Якщо він виказав співчуття до ваших нещасть, отже, було у вас щось, гідне зацікавлення. Вілмор сказав, що хоче повернути вам те становище в світі, якого ви позбулися, що він шукатиме вашого батька і знайде його; він пішов його

шукати й, очевидно, знайшов, адже батько ваш тут: нарешті, учора він попередив мене про ваше прибуття і дав мені деякі вказівки, що стосуються до вашого майна, — ось і все. Я знаю, що мій друг Вілмор — великий оригінал, але що водночас він чоловік правдивий, багатий, як золотокопальня, і, отже, має можливість дивачити, не боячись, що це його знищить, то я обіцяв керуватися його вказівками. Тепер, пане, прошу вас, не ображайтеся на моє запитання: що мені доведеться трохи вами опікуватися, то хотів би знати, чи не зробили, бува, вас ваші нещастя — нещастя, в яких ви невинні і які нітрохи не применшують моєї до вас поваги, — трішки чужим тому суспільству, в якому ваші статки і ваше ім'я дають вам право зайняти таке високе становище?

— З цього приводу будьте абсолютно спокійні, пане, — відказав юнак, до якого, поки граф говорив, повертався його апломб. — Викрадачі, певно, хотіли, як вони це і зробили, згодом продати мене йому; вони розраховували, що, для того, аби побаришувати на мені якнайбільше, їм слід не применшувати моєї цінності, а, якщо можливо, навіть збільшити її. Тож я здобув непогану освіту, і ці викрадачі немовлят поводилися зі мною приблизно так, як малоазійські рабовласники трактували невірників, роблячи з них граматистів¹, лікарів і філософів, щоб дорожче продати їх у Римі.

Монте-Крісто задоволено посміхнувся: здається, він очікував меншого від Андреа Кавальканті.

— Втім, — правив далі Андреа, — якби в моєму вихованні або світських манерах і вийшла наяв якась

¹ Фахівець із граматики. (Тут і далі примітки перекладача.)

вада, сподіваюся, що до мене будуть поблажливі, беручи до уваги нещастя, що товаришили мені в дитинстві і юності.

— Ну що ж, — недбало сказав Монте-Крісто, — ви вчините, як собі хочете, віконте, — це ваша особиста справа і тільки вас стосується. Але повірте, на вашому місці, я не мовив би ані слова про всі ці пригоди; ваше життя — це якийсь роман, а світ, що обожнює романи у жовтій обкладинці, на диво недовірливо ставиться до тих, які життя оправаляє у справжній велін¹, навіть якщо той і позолочений, як-от ваш. Ось на цю притичину я і дозволю собі вказати вам, віконте; не встигнете ви розповісти кому-небудь зворушливу історію вашого життя, як вона вже облетить увесь окіл у геть спотвореному вигляді. Вам доведеться удавати з себе Антоні, а час таких Антоні вже минувся. Можливо, завдяки цьому ви викличете цікавість, але не кожному приємно бути в центрі уваги і правити за мішень для пересудів. Вас би це, певно, стомило.

— Гадаю, ви маєте слухність, графе, — сказав Андреа, мимоволі полотноючи під пильним поглядом Монте-Крісто, — це неабияка незручність.

— Ну, годі вже перебільшувати, — мовив Монте-Крісто, — бажаючи уникнути помилки, можна вчинити дурницю. Ні, треба просто визначитися з планом, як поводитись, а такій розумній людині, як ви, зробити це тим легше, що він збігається з вашими інтересами. Вам слід мати якісь докази та заприятелитися з якимись достойниками, аби спростувати все темне, що може виявитись у вашому минулому.

¹ Найкращий сорт пергаменту, здебільшого з телячої шкіри.

Андреа вочевидь збентежився.

— Я б охоче був вашим поручником, — правив далі Монте-Крісто, — та в мене є звичка сумніватися в кращих друзях і якась потреба викликати сумніви в інших; отож я був би, як кажуть актори, не в своєму амплуа і ризикував би тим, щоб мене обсвистали, а це вже ні до чого.

— Одначе, графе, — зухвало заперечив Андреа, — з поваги до лорда Вілмора, який вам мене рекомендував...

— Так, зрозуміло, — мовив Монте-Крісто, — проте лорд Вілмор не сховав від мене, шановний пане Андреа, що молодість ви мали дещо буйну. О, ні, — зауважив граф, вловивши рух Андреа, — сповіді від вас я не вимагаю; втім, батька вашого, маркіза Кавальканти, для того і викликали з Лукки, щоб ніхто інший вам не був потрібен. Ви його зараз побачите; він трохи тонний, поводитьсь трохи згорда, але це — через мундир, і коли всі дізнаються, що він уже вісімнадцять років служить в австрійських військах, йому це пробачать: ми взагалі не вимогливі до австріяків. Урешті-решт батько з нього нічогий, запевняю вас.

— Ви мене заспокоюєте, графе; я так давно з ним розлучився, що не маю жодної згадки про нього.

— А крім того, знаєте, великі статки змушують багато на що дивитися крізь пучки.

— То мій батько справді багатий?

— Він — мільйонер... п'ятсот тисяч ліврів прибутку.

— Значить, — з надією запитав юнак, — я опинюся в досить... приємному становищі?

— Найприємнішому, дорогий мій, він призначив вам по п'ятдесят тисяч ліврів у рік на весь час, поки ви мешкатимете в Парижі.

— Що ж, я житиму тут завжди.

— Гм! Хто може поручитися за майбутнє, дорогий віконте? Чоловік мислить, а Бог радить.

Андреа зітхнув.

— Хай там як, — сказав він, — але поки я в Парижі і... поки котрась із обставин не змусила мене поїхати, ці гроші, про які ви згадали, я отримуватиму гарантовано?

— О, ще б пак.

— Від батька особисто? — спитав Андреа стурбовано.

— Так, але з запорукою лорда Вілмора, який, на прохання вашого батька, відкрив вам щомісячний кредит у п'ять тисяч франків у пана Данглара, одного з найнадійніших паризьких банкірів.

— А довго мій батько має намір пробути в Парижі?

— Тільки кілька днів, — відказав Монте-Крісто. — Служба не дозволяє йому відбавлятися більше, ніж на два-три тижні.

— Ах, милий батько! — сказав Андреа, явно звеселившись цим швидким відїздом.

— Тому, — сказав Монте-Крісто, вдаючи, що не зрозумів тону цих слів, — я не хочу ні на мить більше відтягувати ваше побачення. Чи готові ви обійняти поважного пана Кавальканті?

— Сподіваюся, у цьому ви не сумніваєтеся?

— Ну, так пройдіть у вітальню, друже мій: там ви знайдете свого батька, він на вас чекає.

Андреа низько вдарив чолом графові і пройшов до вітальні.

Граф провів його очима і, коли парубок вийшов, натиснув пружину, приховану в одній із картин, яка,

висунувшись з рами, утворила щілину, і крізь неї можна було бачити все, що діється у вітальні.

Андреа зачинив за собою двері і підійшов до майора, який підвівся, щойно зачувши кроки.

— О, мій дорогий батьку, — голосно сказав Андреа, так щоб граф міг його почути через зачинені двері, — невже це ви?

— Добридень, милий мій сину, — серйозно сказав майор.

— Яке щастя, що по стількох роках розлуки ми знову побачилися, — сказав Андреа, кидаючи погляд на двері.

— Справді, довга була розлука.

— Ми хіба не обіймемося? — поцікавився Андреа.

— Як схочете, мій сину, — відказав майор.

І вони поцілувались, як цілуються у Французькому театрі: приклавшись щока до щоки.

— Отже, ми знову разом! — сказав юнак.

— Ми знову разом, — повторив майор.

— Щоб ніколи більше не розлучатися?

— Певно, що так, дорогий сину: адже тепер, гадаю, ви вважаєте Францію другою батьківщиною?

— Мушу зізнатися, — сказав юнак, — що був би у відчаї, якби мені довелося поїхати з Парижа.

— А я не міг би жити далеко від Лукки, тому за першої ж нагоди повертаюся до Італії.

— Але раніше, ніж виїхати, дорогий батьку, ви, звичайно, передасте мені документи, на підставі яких я легко міг би довести своє походження?

— Звісно: адже саме для цього я і приїхав, і мені стало такого труда знайти вас, щоб їх вам передати, що вдруге зробити це було б немислимо. Це забрало б у мене решту життя.

— І ці документи...

— Ось вони.

Андреа жадібно схопив свідоцтво про одруження свого батька та свою метрику і, розгорнувши їх із цілком природним синівським нетерпінням, пробіг обидва акти швидким і звичним поглядом, який свідчив про неабияку досвідченість, а ще про найжвавіший інтерес.

Коли юнак скінчив, обличчя його спалахнуло невимовною радістю, і він з дивною посмішкою глянув на майора.

— Он як? — мовив Андреа чистою тосканською говіркою. — Хіба в Італії більше немає галер¹?

Майор випростався.

— До чого це? — кинув він.

— Чи не там, бува, безкарно фабрикують такі папери? Лише за один такий папірець, дорогий мій батьку, у Франції вас відправили б провітритися в Тулон² років так на п'ять.

— Що ви сказали? — запитав майор, намагаючись прибрати величного вигляду.

— Любий пане Кавальканті, — сказав Андреа, беручи майора за лікоть, — скільки вам платять за те, щоб ви були моїм батьком?

Майор хотів відповісти.

— Ш-ш-ш, — сказав Андреа, знизивши голос, — я дам вам приклад довіри: мені дають п'ятдесят тисяч франків на рік, щоб я зображав вашого сина; таким

¹ Себто каторги.

² Одна з найстаріших, Тулонська каторга згадується у «Знедолених» Віктора Гюго.

чином, ви розумієте, бажання заперечувати, що — ви мій батько, у мене немає жодного.

Майор із занепокоєнням озирнувся.

— Не турбуйтеся, ми самі, — зауважив Андреа, — до того ж розмовляємо ми італійською.

— Гаразд, — сказав приїжджий із Лукки, — мені дають одноразово п'ятдесят тисяч франків.

— Пане Кавальканті, — запитав Андреа, — чи вірите ви в чарівні казки?

— Та ні, досі не вірив, але тепер мушу повірити.

— То у вас з'явилися докази?

Майор витягнув з череска жменю червінців.

— Вагомі, як бачите.

— Гадаєте, я можу довіряти даним мені обіцянкам?

— Як на мене, так.

— І граф, цей достойник, їх виконає?

— Достеменнісінько, але ви самі розумієте: щоб цього досягти, ми повинні добре грати свою роль.

— Ще б пак!..

— Я — ніжного батька...

— А я — шанобливого сина, коли вони хочуть, щоб я був вашим сином.

— «Вони» — це хто?

— Та звідки ж мені знати, — ті, хто вам писав: ви ж одержували листа?

— Було таке.

— Від кого?

— Від якогось собі абата Бузоні.

— Ви його не знаєте?

— Зроду не бачив.

— Що в цьому листі було?

— Ви мене не викажете?

— Не ворог же я сам собі — інтереси в нас спільні.

— Ну то читайте.

І майор простягнув юнакові лист.

Товстим голосом Андреа прочитав:

— «Ви бідні, на старість вас чекають злидні. Хочете стати людиною якщо не багатою, то в кожному разі незалежною?

Мерщій виїздить до Парижа і навідайтеся до графа Монте-Крісто, авеню Єлисейських Полів 30. У нього запитайте про вашого сина, народженого від шлюбу з маркізою Корсінарі й викраденого у вас у п'ятирічному віці.

Сина цього звать Андреа Кавальканті.

Щоб у вас не виник сумнів у тому, що нижчепідписаний зичить вам добра, ви знайдете докладені до цього:

1) Чек на дві тисячі чотириста тосканських ліврів, виписаний на банк пана Гоцці у Флоренції.

2) Рекомендаційний лист до графа Монте-Крісто, в якого я відкриваю вам кредит на сорок вісім тисяч франків.

Завітайте до графа 26 травня о 7-й годині вечора.

Абат Бузоні».

— Так і є.

— Що значить «так і є»? Що ви хочете цим сказати? — поцікавився майор.

— Кажу, що одержав майже такого самого листа.

— Ви?

— Авжеж, я.

— Від абата Бузоні?

— Ні.

— А від кого ж?

— Від одного англійця, такого собі лорда Вілмора, який називає себе Синдбадом-мореплавцем.

— І якого ви знаєте не більше, ніж я — абата Бузоні.

— Та ні, я більше обізнаний, аніж ви.

— Ви його бачили?

— Так, одного разу.

— І де?

— Оцього я вам сказати не можу; ви тоді знали б стільки ж, скільки і я, а це зайве.

— І що ж у цьому листі?..

— Читайте.

— «Ви бідні, і перед вами сумне майбутнє. Хочете здобути собі ім'я, бути вільним, бути багатим?»

— Се ще чума бендерська, — сказав Андреа, розгойдуючись на підборах, — наче про це треба питати.

— «Сідайте в поштову карету, яка чекатиме вас на виїзді з Ніцци, біля Генуезьких воріт. Їдьте через Турин, Шамбері і Понт де Бовуазен. Завітайте до графа Монте-Крісто, авеню Єлисейських Полів 30, двадцять шостого травня, о сьомій годині вечора, і запитайте у нього про вашого батька.

Ви — син маркіза Бартоломео Кавальканті й маркізи Олівії Корсінарі, як це засвідчують документи, які вам передасть маркіз і які дозволять вам з'явитися під цим ім'ям у паризькому суспільстві.

Що ж до вашого становища, то річний дохід у п'ятдесят тисяч ліврів дасть вам змогу його гідно підтримувати.

При цьому докладаю чек на п'ять тисяч ліврів, виписаний на банк пана Ферреа в Ніцці, і рекомендаційний лист до графа Монте-Крісто, якому я доручив задовольняти ваші потреби.

Синдбад-мореплавець».

— Гм, нівроку! — зауважив майор.

— Правда ж?

- Ви бачили графа?
— Я щойно від нього.
— І він підтвердив написане?
— Достотно.
— Ви що-небудь у цьому розумієте?
— Правду кажучи, ні.
— Є в усьому цьому якась каверза.
— У кожному разі, підкопуються не під нас із вами?
— Ні, звісно.
— Ну тоді...
— Нас це не обходить, еге ж?
— Саме це я хотів сказати: дограємо до кінця, проте небезпечно.
— Гаразд, ви побачите, що я гідний бути вашим партнером.
— Я ні хвилини в цьому не сумнівався, дорогий батьку.
— Ви робите мені велику честь, дорогий сину.
Монте-Крісто вибрав цю хвилину, щоб повернутись у вітальню. Почувши його кроки, співрозмовники кинулись один одному в обійми; так їх застав граф.
— Ну що, маркізе? — сказав Монте-Крісто. — Здається, своїм новознайденим сином ви задоволені?
— Ах, графе, задихаюся від радості.
— А ви, юначе?
— Ах, графе, нетямлюся від щастя.
— Щасливий батько! Щасливе дитя! — мовив граф.
— Одне мене засмучує, — сказав майор, — що ось-ось доведеться поїхати з Парижа.
— Але, дорогий пане Кавальканті, — сказав Монте-Крісто, — сподіваюся, ви не поїдете, поки я не познайомлю вас з деяким із друзів!

— Я весь до послуг вашої ясновельможності, — відказав майор.

— Тепер, юначе, висповідайтеся.

— Кому?

— Та вашому батькові, перекажіть йому в кількох словах, у якому стані ваші фінанси.

— Дідька лисого! — заявив Андреа, — ви берете мене за печінки.

— Чуєте, майоре? — сказав Монте-Крісто.

— Звичайно, чую.

— Так, але чи знаєте?

— Чудово.

— Він, цей милий хлопчик, каже, що йому потрібні гроші.

— І що я маю зробити, по-вашому?

— Дати їх йому, чорт забирай.

— Я?

— Авжеж, ви.

Монте-Крісто став поміж двох чоловіків.

— Беріть, — мовив він Андреа, тицьнувши йому в руку жмут асигнацій.

— Що це таке?

— Відповідь вашого батька.

— Мого батька?

— Так. Хіба ви не дали йому на здогад, що вам потрібні гроші?

— Так. То й що?

— Ну так ось. Він доручає мені передати вам це.

— На рахунок моїх прибутків?

— Ні, на витрати по розміщенню.

— О, дорогий батько?

— Тихіше! — сказав Монте-Крісто. — Ви ж бачите, він не хоче, аби я говорив, що це від нього.

— Ціную цю його делікатність, — мовив Андреа, застромляючи гроші в кишеню.

— Добре, — відрубав граф, — а тепер ідіть!

— А коли ми матимемо честь знову побачитися з вашою ясновельможністю? — запитав Кавальканті.

— Атож, — сказав Андреа, — коли ми матимемо цю честь?

— У суботу, як схочете... так... чудово... в суботу. До мене на віллу в Отейлі, вулиця Фонтен, номер двадцять вісім, запрошено на обід кількох людей, і, до речі, й пана Данглара, вашого банкіра. Я вас йому запрезентую: треба ж йому знати вас обох, якщо він платитиме вам гроші.

— У парадному одязі? — запитав стиха майор.

— У парадному: мундир, ордени, короткі панталони.

— А я? — докинув Андреа.

— А ви якнайскромніше: чорні панталони, лаковані черевики, біла камізелька, фрак чорний або синій, довга краватка; вбрання замовте у Блена або Вероніка. Якщо ви не знаєте їхньої адреси, Батістен вам скаже. Що менш претензійно ви, за вашого багатства, вдягнетесь, то краще. Купуючи коней, зверніться до Деведо, а фаєтон замовте у Батіста.

— О котрій годині ми можемо з'явитися? — поцікавився Андреа.

— Ну, десь о пів на сьому.

— Гаразд, — кинув майор, беручись за капелюх.

Обидва Кавальканті відклонились і вийшли.

Граф підійшов до вікна і задивився на те, як вони руч-об-руч переходять двір.

— Бачить Бог, двоє негідників! — сказав він. — Яка шкода, що насправді вони не батько і син!

Він постояв хвилину, поринувши у похмурі роздуми.

— Поїду до Моррелів, — сказав він. — Здається, мене душить не так ненависть, як огида.

LVII

ЗАГІН, ЗАСІЯНИЙ ЛЮЦЕРНОЮ

Хай читачі дозволять нам вернути у город, який сусидить із будинком пана де Вільфора, і біля грати брами, схованої в каштанах, ми знову зустрінемо наших знайомих.

Цього разу першим з'явився Максиміліан. Це він припав обличчям до огорожі, вдивляючись, чи не майне, бува, в глибині саду знайома тінь, чи не зашелестить під отласовою туфелькою пісок алеї.

Нарешті почулися кроки, але замість однієї тіні з'явилися дві. Валентина запізнилася через відвідини пані Данґлар і Ежені, що затягнулись аж до тієї години, коли вона мала з'явитися на побачення. Тоді, щоб його не проґавити, Валентина запропонувала мадемуазель Данґлар перейти садом, бажаючи показати Максиміліанові, що вона не винна в цій затримці, змусивши юнака кряться.

Моррель так і зрозумів, з швидкістю інтуїції, властивої закоханим, і йому відлягло від серця. До того ж, хоч і не наближаючись на відстань голосу, Валентина спрямовувала свої кроки так, щоб Моррель міг увесь час бачити її, і щоразу, коли вона поминала юнака, погляд, непомітно для супутниці кинутий

нею у бік воріт, говорив йому: «Запасіться терпінням, друже, бачите, що я не винна».

І Максиміліан запасався терпінням, захоплюючись тим контрастом, який являли обидві дівчини: білявка з млосним поглядом, гнучка, як молода верба, і чорнявка, з гордими очима, струнка, як тополя; зрозуміло, уся перевага, принаймні в очах Морреля, була на боці Валентини.

Погулявши з півгодини, дівчата пішли: Максиміліан зрозумів, що відвідини пані Данґлар добігли кінця.

Справді, за хвилину Валентина повернулася сама. Боячись, як би нескромний погляд не стежив за її поверненням, вона йшла, неначе не ївши; і замість підійти просто до воріт, дівчина сіла на лавицю, попередньо, наче ненавмисне, окинувши поглядом усі куці і позаглядавши в усі алеї. Вживши цих застережних заходів, вона підбігла до воріт.

— Валентино, привіт! — сказав голос з-за огорожі.

— Здрастуйте, Максиміліане. Я змусила вас чекати, але ви бачили, чому так вийшло.

— Атож, я впізнав мадемуазель Данґлар, але не думав, що ви так з нею подругуєте.

— А хто вам сказав, що ми подругуємо, Максиміліане?

— Ніхто, але мені це здалося по тому, як ви гуляли під руку, як розмовляли, наче шкільні подруги, що звіряють одна одній свої таємниці.

— Ми справді ділилися таємницями, — мовила Валентина. — Вона зізналася мені, що не хоче виходити заміж за пана де Морсера, а я їй говорила, яким нещастям буде для мене шлюб з паном д'Епіне.

— Мила Валентино!

— Ось чому, мій любоньку, вам здалося, буцімто ми з Ежені великі друзі, — правила далі дівчина. — Адже говорючи про людину, яку не кохаю, я думала про те, кого я кохаю.

— Яка ви гарна, Валентино, і як багато у вас того, чого ніколи не буде у мадемуазель Данглар, — тієї невимовної чарівності, яка для жінки те ж саме, що аромат для квітки і солоднеча для плода: бо самої краси і квітці, і плоду мало.

— Любий Максиміліане, це вам здається, бо все заступає кохання.

— Ні, Валентинонько, клянусь вам. Ось зараз я дивився на вас обох і, слово честі, віддаючи належне красі мадемуазель Данглар, не розумів, як можна в неї закохатися.

— Це тому, що, як ви самі кажете, Максиміліане, я була тут, і моя присутність змушувала вас упереджуватися.

— Ні... але скажіть мені... я питаю просто з цікавості, і пояснюється вона певною моєю думкою, що її я склав собі про мадемуазель Данглар...

— І, напевно, думкою несправедливою, хоч я і не знаю, про що йдеться. Коли ви судите про нас, бідолашних жінок, нам не доводиться розраховувати на ласку.

— Можна подумати, що самі між собою ви надто справедливі одна до одної!

— Це тому, що до наших суджень майже завжди домішується пристрасть. Але що ви хотіли запитати?

— Хіба мадемуазель Данглар кого-небудь кохає, що не хоче виходити заміж за пана де Морсера?

— Максиміліане, я вже вам сказала, що Ежені мені зовсім не подруга.

— Ет, ненечко моя! — вигукнув Моррель. — Дівчата, хай вони і не подруги, довіряють одна одній свої таємниці. Зізнайтеся, що ви розпитували її про це. А, бачу, ви посміхаєтеся!

— Мабуть, Максиміліане, вам не вельми заважає ця дерев'яна перегородка?

— То що ж вона вам сказала?

— Сказала, що нікого не любить, — відказала Валентина, — що з жахом думає про заміжжя; що їй найбільше хотілося б вести життя вільне й незалежне і що вона майже бажає, щоб її батько звівся нінащо, тоді вона зможе стати артисткою, як її приятелька Луїза д'Армільї.

— От бачите!

— І що це доводить? — запитала Валентина.

— Нічого, — посміхаючись, відказав Максиміліан.

— То чому ж ви посміхаєтеся?

— Ось бачите, — сказав Максиміліан, — ви теж дивитесь сюди, Валентино.

— Хочете, щоб я відійшла?

— Ні, ні! Але поговорімо про вас.

— Так, ви маєте рацію: нам залишилося тільки десять хвилин.

— О, Господи! — гірко вигукнув Максиміліан.

— Так, правда ваша, я — поганий друг, — сумно мовила Валентина. — Яке життя ви через мене ведете, бідолашний Максиміліане, але ж ви створені для щастя! Повірте, я гірко картаю себе за це.

— Тю, дарма, Валентино: в цьому-бо моє щастя! Адже це вічне очікування спокутують п'ять хвилин, проведених з вами, два слова, що злетіли з ваших вуст. Я глибоко незмінно переконаний, що Господь не міг створити два таких співзвучних серця і не міг

таким дивним чином з'єднати їх тільки для того, щоб розлучити.

— Гаразд, дякую, Максиміліане, сподівайтесь й далі за нас обох — це робить мене майже щасливою.

— Що у вас знову сталося, Валентино, чому вам треба так скоро піти?

— Не знаю; пані де Вільфор просила мене зайти до неї; вона хоче повідомити мені щось, від чого, як вона каже, залежить частина моїх статків. Е, Боже мій, я дуже багата, нехай візьмуть собі мої статки, нехай залишать мені тільки спокій і свободу, — ви кохатимете мене і бідну, еге ж, Моррелю?

— Я завжди вас кохатиму! Що мені бідність або багатство, — аби лиш моя Валентина була зі мною і я був упевнений, що ніхто не може її у мене відібрати! Але ця новина, скажіть, чи не може вона якось стосуватися вашого шлюбу?

— Не думаю.

— Послухайте, Валентино, і не лякайтеся, бо, поки я живий, я не належатиму іншій.

— Гадаєте, ці слова мене заспокоюють, Максиміліане?

— Даруйте! Ви маєте рацію, я сказав шорстко. Так, так я хотів сказати вам, що я на днях зустрів Морсера.

— Так?

— Ви знаєте, що Франц — його друг?

— Так, ну то й що?

— Він отримав від Франца лист; Франц пише, що скоро повернеться.

Валентина пополотніла і сперлася рукою на ґрату.

— Господи, — сказала вона, — невже? Але ні, про це мені повідомила б не пані де Вільфор.

— Це ще чому?

— Чому... сама не знаю... але мені здається, що пані де Вільфор, хоч вона відкрито і не проти цього шлюбу, в душі до нього не прихилиється.

— Знаєте, Валентино, я, здається, почну любити пані де Вільфор!

— Не кваптеся, Максиміліане, — зауважила Валентина, сумно посміхаючись.

— Але якщо цей шлюб їй неприємний, то, може, щоб завадити йому, вона поставиться прихильно до якогось іншого освідчення?

— Не сподівайтесь на це, Максиміліане; пані де Вільфор відкидає не чоловіків, а заміжжя.

— Як заміжжя? Якщо вона проти шлюбу, навіщо ж вона сама пішла заміж?

— Ви не розумієте, Максиміліане. Коли я рік тому заговорила про те, що хочу піти в монастир, вона, хай і зробила мені кілька застережень, але пристала на цю думку радо; навіть мій батько погодився — і це завдяки її умовлянням, я впевнена; тільки мій бідолашний дідусь мене втримав. Ви не можете собі уявити, Максиміліане, які виразні очі цього нещасного старого, котрий любить на цілому світі тільки мене одну і, — хай вибачить мені Бог, якщо я блюзную! — якого люблю тільки я одна. Якби ви знали, як він дивився на мене, коли дізнався про моє рішення, скільки докору було в цьому погляді і скільки відчаю в його сльозах, які текли без скарг, без зітхань по його незворушному обличчю. Мені стало соромно, я кинулася до його ніг і вигукнула: «Вибачте! Вибачте, дідусю! Нехай зі мною буде, що завгодно, я ніколи з вами не розлучуся». Тоді він звів очі до неба... Максиміліане, мені, можливо, доведеться багато страж-

дати, але цей погляд мого старого діда заздалегідь винагородив мене за всі страждання.

— Дорога Валентино, ви — янгол, і я, право, не знаю, чим заслужив, коли направо-наліво рубав бедуїнів, — хіба що Бог вирішив, що це невірні, — чим я заслужив щастя з вами познайомитись. Але послухайте, яка користь пані де Вільфор з того, що ви мені відмовите? Навіщо їй бажати, щоб ви не вийшли заміж?

— Хіба ви не чули, як я тільки-но сказала, що багата, дуже багата? По матері я успадкувала п'ятдесят тисяч ліврів річного доходу; мої дідусь і бабуся, маркіз і маркіза де Сен-Меран, залишать мені стільки ж; пан Нуартъє, гадаю, має намір зробити мене своєю єдиною спадкоємницею. Таким чином, порівняно зі мною, мій брат Едуард, якому від пані Вільфор чекати нічого, бідний. А пані Вільфор обожнює цю дитину. Якщо я піду в монастир, усі мої статки дістануться моєму батькові, який буде спадкоємцем маркіза, маркізи і моїм, а потім перейдуть до його сина.

— Дивно, звідки така жадібність у молодой, вродливої жінки.

— Зауважте: вона думає не про себе, а про свого сина, і те, що ви їй привиняєте, з точки зору материнської любові, майже чеснота.

— Послухайте, Валентино, — мовив Моррель, — а якби ви віддали частину свого майна її синові?

— Тільки як це запропонувати жінці, яка весь час товче про свою безкорисливість?

— Валентино, моя любов була для мене завжди священна, і, як усе священне, я приховував її під покровом своєї поваги і зберігав у глибині серця; ніхто в світі, навіть моя сестра, не підозрює про це кохання, таємницю його я не звірив жодній людині.

Валентино, ви мені дозволите розповісти про нього другові?

Валентина здригнулася.

— Другові? — сказала вона. — Максиміліане, мене аж морозом всипає, коли я чую від вас це. А хто цей друг?

— Послухайте, Валентино, чи була у вас до кого-небудь така нездоланна симпатія, що, зустрівши цю людину вперше, ви відчуваєте, ніби давно вже її знаєте, і запитуєте себе, де і коли її бачили, і, не здолаючи пригадати, починаєте вірити, що це було раніше, в іншому світі, і що ця симпатія — тільки буджений спогад?

— Авжеж.

— Ну, ось, це я відчув, коли вперше побачив цю незвичайну людину.

— Незвичайну людину?

— Так.

— І ви з нею давно знайомі?

— Якийсь тиждень або днів десять.

— І ви називаєте другом людину, яку знаєте всього тиждень? Я гадала, Максиміліане, що ви не так щедро роздаєте прекрасне ім'я — друг.

— З погляду логіки ви маєте рацію, Валентино; проте кажіть, що схочете, я не відмовлюся від цього інстинктивного почуття. Я переконаний, що ця людина долучиться до всього, що трапиться зі мною гарного в майбутньому, і мені іноді здається, що він своїм глибоким поглядом проникає в це майбутнє і спрямовує його своєю владною рукою.

— Це, бува, не якийсь ясновидець? — запитала Валентина, посміхаючись.

— Йй-бо, — сказав Максиміліан, — я іноді готовий повірити, що він віщує... здебільшого добре.

— О, познайомте мене з ним, нехай він мені скаже, чи кохання стане мені за нагороду, з огляду на все, що витерпіла!

— Мій бідолашний друже! Але ви його знаєте.

— Я?

— Так. Він урятував життя вашій мачусі і її синові.

— Граф Монте-Крісто?

— Він самий.

— Ні, — вигукнула Валентина, — він ніколи не буде моїм другом, надто вже він приязнував з моєю мачухою.

— Граф — друг вашої мачухи, Валентино? Ні, моє почуття не може до такої міри мене обманювати; я впевнений, що ви помиляєтеся.

— Ет, якби ви тільки знали, Максиміліане! В будинку нашому заряджає вже не Едуард, а граф. Мачуха схиляється перед ним і вважає його втіленням усіх людських знань. Батько захоплюється, — чуєте, захоплюється ним і каже, що ніколи не чув, щоб хто-небудь красномовніше висловлював такі високі думки. Едуард його обожнює і, хоч і боїться його великих чорних очей, біжить до нього назустріч, щойно його побачивши, і, відкривши його долоню, завжди дістає якусь незлу забавку; у нашому будинку граф Монте-Крісто — уже не гість мого батька або пані де Вільфор, граф Монте-Крісто в себе вдома.

— Ну що ж, якщо все це так, як ви розповідаєте, то ви повинні були вже відчуті або невдовзі відчуєте наслідки його присутності. В Італії він зустрічає Альбера де Морсера — і вириває його з рук розбійників; він знайомиться з пані Данґлар — і робить їй царський

подарунок; ваша мачуха і брат пролітають повз його будинок — і його нубієць рятує їм життя. Ця людина явно обдарована здатністю впливати на події. Ні в кого я не зустрічав поєднання простіших смаків з неабиякою пишністю. Коли він мені посміхається, в його усмішці стільки ніжності, що я не можу зрозуміти, як інші вважають її гіркою. Скажіть, Валентино, він вам теж посміхався? Якщо так, ви будете щасливі.

— Я! — вигукнула молода дівчина. — Максиміліане, він навіть не дивиться на мене або, вірніше, якщо я проходжу повз, він відвертається від мене. Ні, ніякий Монте-Крісто не великодушний, де там! А може, він не вирізняється проникливістю, яку ви йому приписуєте, і не вміє читати в серцях людей. Якби він був великодушною людиною, то, побачивши, як мені сумно й самотньо в цьому будинку, захистив би мене своїм впливом, і якщо він справді, як ви говорите, грає роль сонця, то він зігрів би моє серце своїми променями. Ви кажете, що він вас любить, Максиміліане; а звідки вам це знати? Люди привітно посміхаються сильному офіцеру п'яти футів і шести дюймів на зріст, з довгими вусами і великою шаблею, але вони, не замислюючись, розчавлять нещасну заплакану дівчину.

— Валентино, присягаюся, ви помиляєтеся!

— Подумайте, Максиміліане, якби це було інакше, якби він поведився зі мною дипломатично, як людина, яка прагне так чи інакше впануватися в будинку, він бодай раз ущедрив би мене тією посмішкою, яку ви так вихваляєте. Але ні, він бачить, що я нещасна, він розуміє, що не може мати від мене жодного зиску, і навіть оком на мене не накинє.

Хтозна, може, бажаючи догодити моєму батькові, пані де Вільфор або моєму братові, він теж почне переслідувати мене, якщо це буде йому до снаги? Давайте будемо відверті: я ж не така жінка, яку можна ось так, без причини, зневажати; ви самі це говорили. Даруйте мені, — правила вона далі, помітивши, яке враження її слова справляють на Максиміліана, — я погана і висловлюю вам зараз думки, яких сама в собі не підозрювала. Так, я не заперечую, що в цій людині є сила, про яку ви говорите, і вона діє навіть на мене, але, як бачите, діє шкідливо і губить добрі почуття.

— Гаразд, — зітхнувши, промовив Моррель, — не будемо говорити про це. Я не скажу йому ні слова.

— Отакої, я засмучую вас, мій друже, — сказала Валентина. — Чому я не можу потиснути вам руку, щоб попросити у вас прощення? Але я і сама була б рада, якби ви мене переконали; скажіть, що ж власне зробив для вас граф Монте-Крісто?

— Зізнатися, ви заганяєте мене на слизьке, коли питаєте, що саме зробив для мене граф, — нічого помітного, я й сам це розумію. Моє почуття, як вам уже казав, до нього цілком несвідоме, в ньому немає нічого розумно обґрунтованого. Хіба сонце щось зробило для мене? Ні. Воно зігріває мене, і в його світлі я бачу вас, та й годі. Хіба той чи інший аромат зробив що-небудь для мене? Ні. Він просто догоджає одному з моїх відчуттів. Мені більше нема чого сказати, якщо мене питають, чому я люблю цей запах, і в моєму дружньому ставленні до графа є щось незрозуміле, як і в його ставленні до мене. Внутрішній голос нашіптує мені, що ця взаємна і несподівана симпатія не випадкова. Я вчуваю якийсь зв'язок між

найменшими його вчинками, між найпотаємнішими його думками і моїми вчинками і думками. Ви знову будете сміятися наді мною, Валентино, але відколи я познайомився з цією людиною, у мене виникла безглузда думка, що все, що зі мною відбувається доброго, виходить від неї. Втім, я прожив на світі тридцять років, не потребуючи такого заступника, еге ж? Все одно, ось вам приклад: він запросив мене на суботу до обіду; це цілком природно за наших стосунків, так? І що ж я потім дізнався? Ваш батько і ваша мачуха теж будуть на цьому обіді. Я зустрінуся з ними, і хтозна, що може у майбутньому потягнути ця зустріч? Здавалося б, найпростіший випадок, але я відчуваю в ньому щось незвичайне: він наганяє на мене якусь дивну впевненість. Я кажу собі, що ця людина, надзвичайна людина, яка все знає і все розуміє, хотіла влаштувати мені зустріч з паном і пані де Вільфор. Інколи навіть, присягаюся вам, я намагаюся прочитати в її очах, чи не розгледіла вона, бува, моє кохання.

— Друже мій, — сказала Валентина, — я б вважала вас за провидця і не на жарт злякалася б за ваш розум, якби чула від вас тільки такі міркування. Гай-гай, вам здається, що ця зустріч — не випадковість? Але подумайте гарненько. Мій батько, який ніколи ніде не буває, разів десять пробував змусити пані де Вільфор відмовитися від цього запрошення, проте їй, навпаки, кортить побувати в будинку цього незвичайного набоба і вона, хай і на превелику силу, домоглася все-таки, щоб він їй товаришив. Ні-ні, повірте, на цьому світі, крім вас, Максиміліане, мені ні від кого чекати допомоги, як тільки від дідуся, живого

трупа, ні у кого шукати підтримки, крім моєї матері, безтілесної тіні!

— Я відчуваю, що ви маєте слухність, Валентино, і що логіка на вашому боці, — мовив Максиміліан, — але ваш ніжний голос, який завжди так впливає на мене, сьогодні не переконує мене.

— А ваш — мене, — відказала Валентина, — і зізнаюся, що якщо у вас немає іншого прикладу...

— Є в мене ще один, — нерішуче промовив Максиміліан, — але мушу сам зізнатися, що він ще безглуздіший за перший.

— Тим гірше, — посміхнулася Валентина.

— А все ж таки, — правив далі Моррель, — для мене він переконливий, бо я людина почуття, інтуїції і за десять років служби не раз завдячував життя блискавичному натхненню, яке раптом підказує відхилитися уперед або назад, аби куля, що інакше принесла б нам смерть, пролетіла повз.

— Дорогий Максиміліане, чому ви не приписуєте моїм молитвам, що кулі відхиляються від свого шляху? Коли ви там, я молю Бога і свою матір уже не за себе, а за вас.

— Авжеж, відколи ми познайомилися, — з посмішкою сказав Моррель, — але раніше, коли я ще не знав вас, Валентино?

— Ну, добре, злий ви; якщо ви не хочете нічого мені завдячувати, повернімося до нашого прикладу, який ви самі вважаєте безглуздим.

— Так ось, подивіться в щілину: бачите, онде, під деревом, новий кінь, на якому я приїхав?

— О, кінь чудовий! Чому ви не підвели його сюди? Я б поговорила з ним, а він мене б зрозумів.

— І справді, ви й самі бачите, кінь дуже дорогий, — зауважив Максиміліан. — А ви знаєте, що кошти я маю обмежені, Валентино, і я, як то кажуть, людина розважлива. Отож-то, якось я побачив у одного торговця цього чудового Медеа, як я його називаю. Питаю про ціну; мені відказують, мов, чотири з половиною тисячі франків; я, звісно, покинув ним захоплюватись і пішов, зізнаюся, вельми засмучений, адже кінь дивився на мене привітно, лащився до мене і гарцював піді мною якнайкокетливіше й найчарівніше. Того вечора у мене зібралися приятелі — Шато-Рено, Дебре і ще чоловік п'ять-шість гульвіс, яких ви маєте щастя не знати навіть на ім'я. Надумали грати в бульйот¹; я ніколи не граю в карти, бо не такий багатий, щоб програвати, і не такий бідний, щоб прагнути виграти. Але діялося це в мене вдома, і мені тільки й лишалось, що послати по карти.

Коли ми сідали грати, приїхав граф Монте-Крісто. Сів він до столу, почали грати, і я виграв — я ледь наважуюся вам в цьому зізнатися, Валентино, — виграв я п'ять тисяч франків. Розійшлися ми над північ. Я не витримав, найняв бідарку і поїхав до цього торговця. Трусячись як осичина від хвилювання, я подзвонив, той, хто відчинив мені двері, ймовірно, узяв мене за якогось навіженого. Кинувся я всередину, пірнувши у напіввідчинені двері, тоді до стайні, заглянув в стійло. О, щастя! Медеа мирно жував сіно. Хапаю я сідло, сам сідлаю коня, надягаю вуздечку.

¹ Бульйот (*фр.*) — газардна гра в карти доби Великої Французької Революції, виникла в Бретані. У «Втрачених ілюзіях» про неї згадує Бальзак.

Медеа вдячно пристає на все! Потім, сунувши в руки приголомшеному торговцю чотири з половиною тисячі франків, я вертаю додому, себто всю ніч їжджу туди-сюди Єлисейськими Полями. І знаєте? У графових вікнах світилося, мені здалося, що я бачу на шторах його тінь.

Так ось, Валентино, готовий заприсягтися, що граф знав, як мені хочеться мати цього коня, і навмисне програв, аби я міг його купити.

— Милий Максиміліане, — сказала Валентина, — їй-бо, занадто вже буйну ви маєте уяву... Недовго ж ви мене кохатимете... Людина, яка, подібно до вас, заноситься в хмару поезії, не зможе нидіти в такому монотонному коханні, як наше... Але, Боже мій, мене зовуть... Чуєте?

— Валентино, — мовив Максиміліан, — через щілину... вашу пучечку... щоб я міг її поцілувати.

— Максиміліане, ми ж домовилися, що будемо одне для одного тільки двома голосами, двома тінями!

— Як хочете, Валентино.

— Ви будете раді, якщо я виконаю ваше бажання?

— О так!

Валентина піднялася на лавку і, замість просадити в щілину мізинок, простягнула всю руку понад огорожею.

Максиміліан скрикнув, заскочив на стовпчик, схопив цю укохану руку і припав до неї палкими устами, але тієї ж миті маленька ручка вислизнула з його рук і Моррель почув тільки, як тікає Валентина, можливо, налякана пережитим відчуттям.